

1895

Inledning

- Anm. Bearbetning av mitt bidrag i Arbetarhistoria nr. 75-76, 1995, s. 4-6.

Brantings mest uppmärksammade och citerade majtalet är 1895 års. Hans Haste betecknar det som ett av Brantings "mest berömda tal" och lite överdrivet som ett tal som "i socialdemokratins historia inte gärna kan jämföras med något annat än Olof Palmes uttalande om USAs bombning av Nord-Vietnam julen 1972" (*Det första seklet*, 1. Stockholm 1988, s. 126). Det var egentligen inte något särskilt märkligt tal, ett "normalt" majtal vid den tiden, med de tre traditionella krav som präglade majdemonstrationerna under Andra internationalens tid till och med första världskriget: 8-timmarsdagen, allmän rösträtt och fred. Talet framfördes på det typiskt Brantingska sättet att tala: med "sakligt utredande uppläggning" och en meningsuppbyggnad som är "lite omständlig på ett gammaldags, lätt akademiskt sätt", med några välformulerade bitska kommentarer och fyndiga formuleringar, "måhända improviserade gliringar" (citaten ur Olle Josephsons karakteristik av Brantings sätt att tala utifrån majtalet 1917 i Kurt Johannesson, Olle Josephson, Erik Åsard, *Svenska tal från Torgny lagman till Ingmar Bergman. En antologi*. Stockholm 1992, s. 196-199). Det som har lyft just detta tal ur "mängden" är en mening på slutet som fick en rättslig påföljd. Den 4 maj kallades Branting till polisförhör "för att höras i mål angående angivelse om förbrytelse mot 10 kap. 14 § strafflagen" (kallelsen i Hjalmar Brantings arkiv, vol. 1:1). Under "ett värkligt helveteslarm i den reaktionära prässen" (så Branting i artikeln Ännu ett åtal i *Social-Demokraten* 1895-05-06) dömdes han av Stockholms rådhusrätt, senare bekräftat av hovrätten, till tre månaders fängelse för uppmaning till våld. Efter ytterligare ett överklagande mildrade slutligen Högsta domstolen domen och utdömde den 2 maj 1896 ett bötesstraff på 500 kronor. Meddelandet om HD:s utslag publicerades för övrigt i *Social-Demokraten* direkt efter referatet av Brantings majtal i Stockholm det året. Om åtalet och rättegången se Katarina Alexius, *Politisk yttrandefrihet. En studie i lagstiftning och praxis under demokratins genombrottstid*. Lund 1997. s. 86-90.

I majtalet berörde Branting 8-timmarsdagen bara kort och allmänt. Däremot skrev han en hel artikel om "förkämpar för normalarbetsdagen" (Karl Marx, August Bebel, Jens Jensen, Raymond Lavigne och Fritjuv Berg) i *Social-Demokraten*s majnummer (avtryckt nedan). Och hela majresolutionen handlar om detta krav. Där anges också skälen: "den fysiska och intellektuella urartning, som nu hotar arbetarklassen såsom en följd af dess omenskligt långa, i förtid utslitande, helsoförstörande arbetstid"; "förminskning i den reservarmé av arbetslösa", intellektuell och moralisk utveckling som "fri människa och medborgare". I resolutionen som enbart berörde 8-timmarsdagen hänvisades som 1894 till Andra kammarens "delvis förnyade beslut" från året innan att utreda arbetstidsfrågan.

Kravet på allmän rösträtt var ett viktigt inslag i de svenska majdemonstrationerna från 1891 till rösträttens definitiva genomförande 1921. Den lagstadgade normalarbetsdagen var enligt Branting och majresolutionen nära kopplad till rösträttsfrågan. Det ansågs vara "samhällets skyldighet att genom lagstiftningen komma de ekonomiskt svagare arbetarne till hjälp" (resolutionen). Ännu så länge fanns det inte ens en majoritet i riksdagens Andra kammare för att en motion, framlagd av liberalen Adolf Hedin, om en utredning av bageriarbetarnas arbetstid skulle gå igenom. En liberal motion om allmän rösträtt och ett 500-kronorsstreck fick i Andra kammaren endast 64 röster mot 119. Enligt Branting hade därmed "rösträttsfrågan hissats ner" inte minst av dem "som förr burit den högre". Han kritiserade framför allt det 1895 bildade liberala folkpartiet som dock inte lyckats samla alla liberaler. Slutsatsen blev att arbetarklassen måste föra sin politik självständigt, byggd på de egna organisationerna, och att den inte får gå i sina borgerliga bundsförvanters "släptåg". Den utomparlamentariska rösträttsrörelsen som bland annat avhöll folkriksdagar - ytterligare en sådan kom att äga rum 1896 - var en verksam motbild och en påtryckningsfaktor i "maktfrågan". Branting formulerade för övrigt denna taktik allmänt i majtalet 1912: "en jämsides växande och i sinom tid överlägsen motvikt". 1896 valdes Branting som bekant in i riksdagen som kandidat på en liberal vallista och socialdemokratin tog ett första litet steg på väg mot samhällsomvandlingen med röstsedelns hjälp.

Det tredje kravet, fred, hade 1895 aktualitet i Sverige. Unionsfrågan hade tillspetsats under våren. Det norska stortinget hade sagt upp det gemensamma konsulatsväsendet och dragit in en del diplomatanslag. Från konservativt och chauvinistiskt håll krävdes ultimativa åtgärder och militära styrkedemonstrationer mot Norge. Krigshotet var en realitet, och svenska riksdagen ökade anslagen för oförutsedda utgifter. Socialdemokraterna demonstrerade mot "patentpatrioterna", "skränpatriotismen", "krigstrumpetare" och ett hotande "brödrakrig". Axel Danielsson och Branting blev åtalade för majestätsbrott - men inte dömda - efter att ha läst upp en resolution från ett möte i Malmö som protesterade mot kungens och regeringens "äventyrliga politik". Branting skrev ett flertal skarpa ledare i *Social-Demokraten*. I artikeln "Fred" den 13 april erinrar han om det "dryga ansvar" som ligger hos dem "som för ögonblicket har makten". Ett första litet steg mot "orätt håll" kan bli "ödesdigert", de "kanske från början afsedda gränser" kan inte hållas längre, och "har det första skottet smäl[l]t, af brottslighet eller missförstånd lika illa, så har *ingen* längre framtiden i sin hand". Att låta dessa mekanismer bara rulla på och eventuellt sätta i gång "en stats krigsapparat" det är "hasardpolitik" (*Social-Demokraten* 1895-04-13).

Det som ledde till åtal och fällande dom var inte Brantings energiska partitagande för fred och norskt självbestämmande i majtalet. Han åtalades för sin "varnande erinran" - så betecknade han det själv - om möjliga reaktioner och okontrollerbara mekanismer på krigsmotståndarnas sida, nämligen en situation där krigsordern och krigets våld kunde mötas med våld, "en kula utan order" mot den eller de för "systemet" ansvariga (*Social-Demokraten* 1895-05-06). Detta var menat som en maning till "fred utan alla förbehåll", så förklarade Branting efteråt sina ord som enligt Nils-Olof Franzén frammanade "våldsanarkismens spöke" och "tyrannmordet" (*Hjalmar*

Branting och hans tid. Stockholm 1985, s. 156). På samma sätt framhöll Branting i sin – enligt Zeth Höglund ”glänsande” – förvarsskrift till Stockholms rådhusrätt att hans obestämda och hypotetiska uttalanden som pekat på möjliga följder ”i ett brottsligt anfallskrigs fotspår” enbart hade till syfte ”att på det allra skarpaste betona den svenska arbetarklassens absolut fredliga känslor i förhållande till sina norska bröder”. Han betecknar det som ”häpnadsväckande” att detta kunde tolkas som uppmaning till våld medan den konservativa pressen får hota ”offentligen och oförtäckt här i Sverige med våldsåtgärder” mot Norge utan att det betraktas som brottsligt och leder till straffrättsliga följder. Åklagarens tolkningar är partiska och utgår från ”en så grundfalsk vrångbild” om arbetarrörelsen, nämligen att den ”skulle i sina svarta själar hysa en viss förkärlek för våldsamma lösningar av samhällskonflikter”. Detta tillbakavisas ”på det kraftigaste”. Branting avslutar med: ”Jag räknar med visshet på Rättens frikännande dom” (avtryckt i *Branting, Tal och skrifter*, 5, s. 79-93. Där återger Branting också de diskriminerade meningarna och gör en noggrann semantisk och grammatikalisk granskning av de egna formuleringarna och åklagarens tolkningar). Så blev inte fallet. Branting blev dömd.

Det norska socialdemokratiska partiet tröstade i sin hälsning att den ”voldshandling, du i disse dage er blet et offer for, vil tände tusinders harme saa de med os vil optage kampen mod voldsmændene og det system, hvoraf de er født” (*Social-Demokraten* 1895-06-17). Denna kamp – och det är en del av klasskampen – skall dock socialdemokratin föra ”i så humana former som möjligt” för att låna en formulering ur majtalet 1895. Men Branting uppmanar för säkerhets skull partivännerna att ”mot alla utmaningar sätta kallblodigt lugn” (*Social-Demokraten* 1895-05-06), precis som i majtalet i den kritiska situationen 1917. Att ha lugnat stämningen och bidragit till att bevara freden 1895 var enligt Höglund Brantings och den svenska arbetarklassens förtjänst och ”står i vår historia med oförgänglig glans” (*Hjalmar Branting och hans livsgärning*, 1. Stockholm 1928, s. 291).

1. Majtalet

- Ort: Stockholm, Ladugårdsdärde, andra talarstolen.
- Ämne: Första maj.
- Källa: *Social-Demokraten* 1895-05-03, s. 1. – Avtryckt i *Arbetarhistoria* nr. 75-76, 1995, s. 2-3. Utdrag med passus om unionen i Hjalmar Branting, *Tal och skrifter*, 5, s. 78f. Samma utdrag i Carl Sundblad, *Svenska fredsrörelsens historia åren 1883-1903*. Stockholm 1903, s. 175.

[...]

Efter ”Arbetets söner”, unisont sjungen under sextetten ”Magnus Ladulås” ledning bestegs talarstolen af hr. **Hj. Branting**, som till ämne tagit ”1 maj”.

Ett halft årtionde har redan hunnit gå, sedan 1 maj-demonstrationen begynte. Vi minnas med hvilken skräck den härskande klassen motsåg 1 maj 1890. Mången väntade då en allmän stormning mot de egendomsbesittande, som om en sådan sammanstötning läte sig af oss förutbestämmas; den kommer då de härskande framtvungit den. Hade någon äfven i våra led tanken att 1 maj skulle med ens göra en hvälfning, har detta nu visat sig vara en illusion. Det gamla samhället är mycket bofälligt, sprickorna vidgas hvart år i dess murar, skandal följer på skandal, men det behöfs dock mycket arbete än för att få det att falla. Tänk så mycket skrifveri, hån och möda som krävas här i Stockholm för att verkligt få bort ett fallfärdigt ruckel – men Lambyska värken äro nu rifna ändå! (Starkt bifall och munterhet).

1 maj är *arbetsklassens* dag. Vårt folk har icke, som de flästa andra, ett frihetsminne, som kunnat ge oss en nationaldag. Man har letat med lykta bland våra "stora minnen" och föreslagit årsdagen av Gustaf Wasas intåg i Stockholm – något sent påtänkt, när den icke firats under mer än 370 år som gått sedan dess; andra, mera framsynta, ha förordat vår dyrbara kronprins' namnsdag. Men den patentpatriotiska vind, som blåser så starkt i en del tidningar, förnimmes icke bland folket. Svenska folkets nationaldag blir den, då det rycker upp som myndigt i de fria folkens led. (Starkt bifall). Men liksom folken fira sin frigörelse, har också arbetarklassen världen rundt orsak, icke ännu att fira sin förlossning, men väl att rycka upp till mönstring af de krafter, som arbeta i denna internationella frihetskamp. I denna mening är 1 maj en arbetsdag som ingen annan, ty då arbetas för den största uppgift vår tid har, att förbereda klassamhällets fall och ersättande med ett samhälle där alla äro arbetare och där det gemensamma arbetets frukter också komma alla gemensamt till godo.

Den tyngsta af de bördor, som nu belasta arbetsklassen, är den för långa arbetstiden. Men denna kan ej tillräckligt allmänt och värksamt bekämpas utan lagstiftningens inskridande. Så hänger normalarbetsdagsfrågan ihop med vårt folks främsta politiska fordran, krafvet på *allmän rösträtt*.

Jag vågar nämligen här ännu tala om allmän rösträtt, fast vi just i dessa dagar fått bevittna, hur inom vår andra kammare rösträttsfanan hissats ned af dem, som förr burit den högre. Det nya "folkparti", som där gjorts ihop, föredrar att kompromissande tala om att närma sig personlighetsprincipen. Och normalarbetsdagen – ja, den sak, för hvilken i dag tiotusental svenska arbetares hjärtan slå, den är totalt borttappad från detta säregna "folkpartis" program! De, som så förfara, må kanske vara skickliga i att vinna en eller annan röst i en votering i andra kammaren, men visst är, att de icke förstå, hur verklig folkpolitik skall bedrivas. Vi här ute ämna i hvarje fall icke tåga med våra kraf för riksdagskompromissernas finesser, och vi låta icke ens tillfredsställa oss af det ingripande detta "folkparti" lofvar för biläggande af tvister mellan arbetsgifvare och arbetare; en förklaring att vilja värka för arbetarens goda rätt hade bättre anstått ett verkligt folkparti. Jag har

emellertid icke att här föra process med det nya riksdagspartiet. Blott det må tilläggas, att en mer lysande bekräftelse kunde vi socialister icke få för den sats vi alltid drifvit, att arbetarklassen måste föra sin egen, *själfständiga* politik, att den aldrig får låta förleda sig att gå i släptåg efter fraktioner inom det borgerliga lägret. Hur det är, ser arbetarevärlden sakerna på annat sätt än äfven dess borgerliga bundsförvandter. Dess främsta uppgift är att så organisera sig, att den kan på allvar slå ett slag, icke blott för utredningar, utan för genomdrifvande af de fordringar, hvilka för dem redan äro så klara och utredda, att intet vidare återstår än maktfrågan.

1 maj är äfven – jag måste utsäga det förfärliga ordet – en klasskampens dag. Mången ryser därvid, därför att han förbinder med detta ord föreställningar om brutalitet, om en kamp hand i hår och knif i strupe. Vi socialister vilja dock göra allt hvad vi kunna, för att klasskampen må föras i så humana former som möjligt, kräfva så få offer som möjligt; men därifrån är steget stort till att söka tyda bort själfva det solklara faktum, att vi lefva midt upp i en ständig klasskamp mellan de arbetande och de besittande, en kamp som icke kan och icke kommer att slutas förr än med de skilda klassernas afskaffande, deras uppgående i en enda stor arbetande klass, som också själf får skörda vinsten af sitt arbete. (Starkt bifall).

Inom underklassens led är däremot 1 maj solidaritetens stora dag. Denna är arbetsklassens nya princip mot frikonkurrens, själfhjälpens borgerliga maximer. Solidariteten vinner för hvarje arbetare som sluter sig till sin fackförening, den vinner när de skilda föreningarna sluta sig samman till ett socialdemokratiskt arbetarparti, den tillämpas också med framgång när äfven utom denna ram stående föreningar samvärka med oss för gemensamma syften.

Solidariteten internationellt tillämpad betyder broderskap nationerna emellan. Därför är också slutligen 1 maj en demonstration för freden. Vi svenskar trodde nog de första åren, att denna sida af saken icke så mycket kom oss vid, vi ville ju lefva i fred med hela världen. Men militarismen kom, och fredstryggheten minskades. Vi fingo besanna den gamla erfarenheten, att de krigsrustningar, som hettes afse vårt försvar, framkallat planer att missbrukas till anfall mot vårt broderlands fria institutioner; ty det är dem man menar, när man orerar om "upprorsmakarne i Norge". (Starkt bifall). Ohäjdad får en stor del af vår präss fortgå med sina brottsliga upphetsningar till brodermord. Det må dock de, som ha ansvaret, veta så godt först som sist, att något så ohyggligt som allvarliga planer på att använda svensk vapenmakt mot våra norska bröder skulle upphäfva alla vanliga regler, lösa alla vanliga förpliktelser, äfven den, som vi socialister äljes strängt hålla på, att icke göra den enskilde målsmannen för ett system personligen ansvarig för hvad systemet kan vålla. Skulle det förfärliga värligen bli allvar, att man ville låta de svenska gevären marschera västerut, så må den som bär ansvaret också kunna säga sig att måhända nere i samhällets breda lager någon kan falla på den tanken att upphäfva sig själf till

domare och med en kula utan order söka förebygga att tiotusenden kulor på order affyras för att lemlästa och slakta vänner och bröder.

Hvad ha då 1 maj-demonstrationerna uträttat? De ha varit de väldigaste framdrifvare af krafvet på kortare arbetsdag. Visserligen kunna vi icke ännu fira dem därför att de fört denna stora sak till seger, men fast segern ligger framför oss, må vi utbringa ett lefve för arbetarklassens dag som förbereder segern. (Kraftiga lefverop, applåder och lefverop för talaren).

Resolutionen antogs med kraftiga jarop, och hr Brantings utbringade lefve för den målmedvetna arbetarerörelsen besvarades med fyra skallande hurra!

[...]

2. Artikel

- Ämne: Förkämpar för normalarbetsdagen. (Till 1:sta sidans porträttgrupp).
- Källa: Social-Demokratens 1:a maj-nummer 1895, s. 2-3.

Vi skrifva 1895, men det kan icke hjälpas - vi lefva i stort sett alltjämt på idéerna från 1840-talet. Skillnaden är blott den att hvad då var enstaka föregångsmäns nya tankar, det upptages nu och gör sin värkan ute bland menige man. Darwin har revolutionerat mänsklighetens uppfattning af den lefvande naturen; försteningen i gifna, fasta former är borta, naturen ses som alltjämt stadd i utveckling, blodsförvandtskapen mellan det högre och det lägre är återknuten, trots präst- och filosofskråens vanmäktiga raseri. Och hvad Darwin varit för biologien, har *Karl Marx* (1818-1883) varit för den historiskt-ekonomiska vetenskapsgruppen. Han har i de stora dragen utforskat samhällenas rörelselagar. Han har pekat på de *ekonomiska* förändringarna som de centrala i den mänskliga utvecklingen, visat hur de ligga bakom och ytterst bestämma växlingarna i samhällenas politiska, intellektuella eller moraliska öfverbyggnad. Han har icke löst alla dessa frågor, men hans odödliga förtjänst är att ha ställt dem rätt och därmed visat vägen för en allt fullständigare, allt närmare lösning.

Från sådan utgångspunkt måste Karl Marx, då han undersöker det kapitalistiska produktionssättets villkor och utveckling, komma att ägna *arbetstidsfrågan* en synnerlig uppmärksamhet. Mäst bekant är i detta afseende det klassiskt vordna åttonde kapitlet i "Das Kapital" - äfven öfversatt på svenska 1886* [anm. * Normalarbetsdagen i dess historiska utveckling. Ur Karl Marx' "Das Kapital", öfversatt och med tillägg m. afs. på normalarbetsdagsfrågans senare utveckling, af Hj. Branting. Pris 20 öre] - hvori han belyser hvarför kapitalet städse är hänsynslöst

gent emot arbetarens hälsa och lif, om det icke genom samhället *tvingas* till hänsyn, samt skrifver med mästarehand historien om den engelska arbetareklassens kamp för en normalarbetsdag.

Men Karl Marx teoretikern fullständigades af den praktiska kämpen för arbetareklassens frigörelse, *Internationalens* skapare och själ. Här finna vi redan för 30 år sedan hans insikt om normalarbetsdagens höga betydelse omsatt i praktiskt arbetareprogram. Internationalens kongress i Genève år 1866 antog följande af föreningens generalråd – där Marx var sekreterare – föreslagna uttalande: "*Vi anse arbetsdagens inskränkning som ett första villkor, hvarförutan alla andra sträfvanden till emancipation måste stranda. Den behöfves för att återgifva kroppslig enärgi och hälsa åt arbetareklassen, d.v.s åt den stora massan inom alla nationer. Den är icke mindre nödvändig för att åter öppna för arbetarne möjlighet till andlig utveckling, samhälligt umgänge, social och politisk värksamhet. Vi föreslå åtta timmar som laglig gräns för arbetsdagen*".

Detta program, för en mansålder sedan hyllat blott af en skara pionierer, samlar i dag millionerna omkring sig. Men *Karl Marx* var profeten, som utan att bedraga andra eller sig själf med att tala i drömda gudomsväsens namn, likafullt visade arbetets folk på rätta vägen till deras ljusare framtids förlofvade land.

Vi tro att våra läsare gärna skola se bland årets 1-maj-män en representant för den *danska* socialdemokratin, hvars vackra valseger den 9 april är i friskt minne. Arbetareklassens kandidater samlade i 22 valkretsar 25,000 röster, 7 socialister valdes i Köpenhamn och 1 i Aarhus – det är en framgång, som väl låter höra sig vid sidan af hvad arbetarereörelsens stora centralhärdar presterat. Framför allt Köpenhamnsvalet – 7 socialdemokrater, 5 radikale och 4 högermän – vittnar slående om att äfven Nordens liksom kontinentens *hufvudstäder* kunna bli förträffligt genomsyrade af hvad våra motståndare kalla "det socialistiska giftet" och vi de frigörande framtidstankarna. Men det *danska* folket har *allmän rösträtt* (ehuru först från 30-årsåldern); vi svenskar finna oss alltjämt i en riksdag, där agrarerna husera som dem lyster, medan arbetarne stå utanför och gapa...

"*Maler Jensen*" – den beteckning under hvilken han mäst är känd – är född 1859 på Fyen och son till en fattig torpare och murare. Han genomgick med heder folkskolan, kom så i målarlära och begaf sig 1880 till Köpenhamn. Här utbildade han sig både i sitt yrke och i allmänna insikter. Han skulle just in i konstakademiens kurs för dekorationsmålning, då fackföreningsrörelsen lade beslag på hans krafter och han valdes till ordförande i målarnes fackförening.

Här utförde han sitt första storverk: han dref upp föreningen på ett år från 100 till 1,000 medlemmar, och *sedan* blef prislistan betydligt förbättrad, under lugnt och skickligt förda underhandlingar med mästarne. År 1886 tog han initiativ till Köpenhamns "samvärkande fackföreningar", där han allt sedan dess beklädt

ordförandeplatsen. Här har han visat sällsynt praktisk duglighet: kännedom om löne- och arbetsförhållanden i skilda fack, klar öfverblick och lugnt omdöme, förmåga att medla mellan de stridande inträssena och utjämna alla *onödiga* konflikter; men måste det ibland bli strid, har den också förts med kraft.

Naturligtvis har han haft en mängd förtroendeuppdrag; många svenskar känna honom från de skandinaviska fackföreningskongresserna, och han är internationell arbetaresekreterare för Danmark. År 1893 valdes han till stadsfullmäktig i Köpenhamn – äfven till dessa val är i Danmark rösträtten åtminstone *lika*, bara Sverge har sin vidunderliga 100-rösts- och fyrkskala! – och nu den 9 april till folketingsman för Köpenhamns 10:de valkrets.

Hans själfskrifna inträse för normalarbetsdagen lyser bl.a. skarpt fram i hans valupprop, som dock utrymmet förbjuder oss att här anföra.

Raymond Lavigne, den ha vi inte hört talas om förr, höra vi våra läsare anmärka.

Nej, ingen kan begära att den lilla detalj från referaten öfver 1889 års internationella arbetarekongresser i Paris ännu skall minnas, att förslag där framställdes af ett franskt ombud med detta namn om en gemensam internationell opinionsyttring för 8-timmars-dagen. Och ändå innebar detta förslag intet mindre än *själfva uppslaget till 1-maj-demonstrationerna*.

Det är betecknande för dessas äkta folkliga karaktär att de sålunda utgått man kan säga af sig själfva, från folket själf. Ingen af de framskjutne, världsbekante "ledarna" dref dem fram med sin auktoritet. Ett franskt provinsombud, en solid och duktig arbetare i socialismens tjänst, icke mera, men håller icke mindre, väckte förslaget, gaf signalen, och så förträffligt motsvarade denna tanke situationen, att den sedan dess hvarje år ger genljud öfver hela världen och fäst uppmärksamheten på den socialistiska arbetarerörelsen djupt in i kretsar, där man förut äflats att tilltappa både ögon och de långa öronen.

Lavigne som skapare af 1-maj-demonstrationerna har släkttycke med en annan fransman, som för hundra år sedan också grep precis hvad ögonblicket och massorna kräfde. Om *marseljäsens* diktare, Rouget de l'Isle, skrifer Snoilsky som bekant: "Han varit skald – men denna natten blott".

Men nog förtjänar lika fullt äfven 1-maj-marseljäsens diktare sin hedersplats i arbetareklassens historia.

Se här några biografiska data: Raymond Lavigne är född i Bordeaux 1851 och till yrket handelsbiträde. Men han blef därjämte snart en af sin orts värksammaste kämpar – "militants" som det häfdvunna franska uttrycket är för aktiva deltagare i en politisk eller social rörelse – för det *marxistiska* franska arbetarepartiet. Sitt förslag om internationell demonstration på bestämd dag för 8-timmars-principen framlade han på den marxistiska internationella kongressen i Paris 1889 i egenskap af sekreterare

och ombud för "De franska fackföreningarnas nationalförbund". Äfven i Bruxelles 1891 var han ombud, liksom på en mängd franska arbetarekongresser. Outtröttlig agitator har han med det talade och skrifna ordet spridt i sydvestra Frankrike de socialistiska idéerna och organiserat arbetarne i fackföreningar och politiska klubbar. Särskilt har han tagit liflig del i valstriderna och kan tillräkna sig icke så litet af hedern att i en så utpräglat borgerlig och handelsidkande stad som Bordeaux, där inga industriella arbetare finnas hopade, ändå åtskilliga socialister valts till de skilda politiska korporationerna, bl.a. Jourde till deputeradekammaren. Lavigne har varit medarbetare i och korrespondent till åtskilliga tidningar: åren 1890-94 var han hufvudredaktör för ett af marxisternas främsta provinsorganer, veckotidningen "La Question Sociale" (Den sociala frågan). F.n. är han hvad vi svenskar skulle kalla partiets distrikssekreterare i Bordeaux samt platskorrespondent till den i Lyon dagligen utkommande socialistiska tidningen "Le Peuple" (Folket).

Om de båda vänstra porträtten denna gång nog behöfva sina namnunderskrifter, lära väl däremot denna tidnings läsare genast känna igen dragen på de bägge till höger om Karl Marx: dennes vän och lärjunge, den tyska socialdemokratiens främste man *August Bebel*, samt vår svenska öfverklassriksdags i socialreformatorisk riktning mäst nitiskt värksamme medlem, allas vår högaktade vän, fast visst icke alltid meningsfrände *Fridtjuv Berg*.

Hvad den sistnämde har för anspråk på en plats i en svensk tidnings galleri af män, som i arbetareklassens inträsse bekämpat kapitalismens omänskliga arbetstid, det är för väl känt att här behöfva upprepas. Vare det nog sagt att Fridtjuv Berg allt sedan sitt inval i andra kammaren 1890 visat att han hade allvar med hvad han sade på valmötet: att han ställde sig som *demokratisk* kandidat på *socialreformatoriskt* program. De grundliga utredningarna i hans normalarbetsdagsmotioner ha aftvungit t.o.m. fanatiska motståndare respekt både för saken och motionären. Att de ändå tills dato lämnat ett resultat, som vi med bästa vilja icke kunna betrakta annat än som ytterst magert, är absolut icke hans fel, utan beror först och främst på den kompakta riksdagsmajoritetens motvilja mot allt som smakar än så litet af modärn arbetarepolitik, och för det andra på att den svenska arbetareklassen *själf* gör så små ansträngningar till sin frigörelse. Tills arbetarne själfva på skarpaste allvar gnugga sömnen ur ögonen går det hvarken att i riksdagen skjuta fram än så fogliga och moderat begränsade, rent förberedande förslag, eller att utom riksdagen samla tillräcklig makt för att knäcka den allsmäktiga öfverklassens envälde. Fridtjuv Berg har samma naturel som Böjgen i Per Gynt: han "vinder allting med lempe". Därför har han motionerat, icke om lagstadgad maximalarbetsdag, icke ens om att staten skall föregå med godt exempel, utan blott begärt utredning af frågan på grund af svenskt materiel, och när icke ens en utredning gick i hela sin omfattning, har han

gått med på att vid utredningen skjuta den hygieniska sidan ensam fram och begränsa densamma till de hälsofarliga yrkena – och vi få se om ens det i år går i första kammaren!

Man kan nog olika besvara frågan hvilketdera som gör största nyttan: att slå af och slå af för att i en riksdag som vår ändå till sist få igenom *något*, eller att hålla den nya principen så högt och rent fram, att den syns för massorna *utanför* riksdagen, och det är tillräckligt mycket kvar af den för att väcka deras inträse och deras harm, när den för tillfället faller. Om demokrater numera under *några* förhållanden rösta för 500-kr.-streck kompromettera de efter vår öfvertygelse sin sak, precis som en mängd frihandlare nyss gjorde, då de fiffigt skulle kompromissa på grundvalen af regeringens tullukas. I dessa fall tro vi att *demokraten* Fridtjuv Berg nog ser klart att en mellanståndpunkt kan vara förrädisk och skadlig, fast den skenbart ligger närmare ens egen. Låt oss hoppas att även *socialreformatorn* med samma namn skall alltid ha lefvande för sig icke blott den politiska banalitet att "det bästa är det godas fiende", utan också att, tvärtemot hvad alla kompromissarier bedyra, det goda i dag kan köpas för dyrt, om det hindrar ett bättre i morgon. Ut från en sådan tankegång – hvilken för öfrigt vida lättare drifves så länge det bara gäller att kritisera – skall han säkert icke ta så illa upp att Soc.-D. dristat sig tala om en viss "reform utan tand och klo", ja t.o.m. kanske i hastigheten om "en karrikatur [karikatyr] till socialreform". Han vet ju att just detta slags meningsbrytningar om taktiken icke alltid kunna undvikas mellan medlemmar af samma parti, så mycket mindre då mellan oss socialister och anhängarne af den "socialreformatoriska" riktningen, mot hvilken vi ha plikten att öfva kritik, en vänskaplig kritik gärna, men kritik. Och han vet också att denna vår principiell[1]t afvikande ståndpunkt icke hindrar en rättvis uppskattning af hur stor andel ändå Fridtjuv Bergs oegennyttiga och samvetsgranna arbete har i att normalarbetsdagen står i Sverge i den allmänna meningen betydligt längre framme än bland riksdagens samling af sengångare.

Men *August Bebel* då? Hvad gör han här just 1 maj, en dag som i Tyskland aldrig hittills varit en mönstringsdag för arbetarerörelsen af jämförlig betydelse mot hvad där de *allmänna valen* äro? Minnas vi icke hur tyskarne blott med åtskillig tvekan gingo med om att hålla fast vid *första* maj, icke *första söndagen* i maj? Har då Bebel i dessa frågor kanske velat gå före massan af sitt parti?

Nej, visst icke. Han har så starkt som någon betonat, att de offer, som arbetarne må ålägg sig för att kunna fira 1 maj, icke få vara *oproportionerligt* stora jämfört med betydelsen af att de taga en dag ledigt. Men lika fullt har han, fast han sedan 1869 stått som riksdagsman och partichef i främsta ledet i den rent politiska kampen, gjort så viktiga inlägg äfven i den sida af arbetarerörelsen, vi i dag särskilt betona, att det skulle vara en lucka om han vore borta.

Vi gå, liksom för Lavigne, tillbaka till de minnesvärda dagarna i juli 89, då proletariatet firade Bastiljstormens 100-årsminne med att i Paris förnya Internationalen i vidare form, genom att öppna raden af internationella socialistiska arbetarekongresser. Det gällde då att finna den bästa föreningspunkten i ett närliggande gemensamt mål, och detta blef 8-timmarsdagen. Men från *August Bebels* hand kom det första utkastet till den resolution, som sedan arbetades tillsammans med ett franskt af Jules Guesde uppsatt förslag och med några jämkningar och tillägg blev Pariserkongressens beslut, själfva fundamentet för den nya agitationen för normalarbetsdagen.

Hade Bebel ej gjort mer än varit främsta upphofsman till denna resolution, kanske den till sina följder mäst långt räckande i nyare tider, vore det sannerligen mer än nog för en befriad eftervärlds erkänsla. Men hans uppträdande i Paris bildar blott ett led i ett systematiskt, oafåligt arbete för en *värlig* socialreform. "Vårt parti ställer sig den uppgiften", sade han i sin motivering, "att icke blott värka för våra idéers spridning, utan äfven på lagstiftningens väg förbättra arbetarnes arbets- och lifsvillkor, för att såmedels skaffa dem en existens, *hvari de lättare och med större utsikt till framgång kunna upptaga kampen för sin fullständiga frigörelse*". Ut från denna utgångspunkt, som dock är så olika deras, hvilka drömma om att ställa arbetarne *tillfreds* med hvad en skyddslagstiftning kan bjuda, har han i tyska riksdagen i prässen och i talrika andra publikationer sökt flytta skyddslagstiftningsprogrammet från papperet till verkligheten. Vi nämna bland mycket, som kunde framdragas, blott en sak: hans afslöjning af de usla arbetsförhållandena i de tyska *bagerierna** [anm. * I broskyren [broschyren] "Zur Lage der Arbeiter in den Bäckereien". Finnes på Arbetarebiblioteket, Stortorget 24 A], hvilket också resulterat i lagstiftning mot de värsta missbruken.

Hvad Bebel för öfrigt värkat, faller utom ramen af dessa rader. Här hade vi blott att häfda hans plats på en 1-maj-bild. I sitt lands och för öfrigt hela världens arbetares hjärtan har han redan som den tyska, socialdemokratins främste praktiske ledare sitt hedersrum själfskrifvet.

Hj. B-g.

3. Artikel

- Ämne: Ur "Internationalens" inledande manifest.
- Källa: Första-Maj-Bladet. Utgifvet af Sydsverges socialdemokratiska parti. Årg. 2, 1 maj 1895, s. 2.

Äfven för Sverges arbetare är det väl bekant, att den modärna arbetarerörelsens främste man, *Karl Marx*, också på det allra kraftigaste bidragit att ge krafvet på *kortare*

arbetstid dess framskjutna plats på alla arbetareprogram. Redan 1886 utgafs af dåvarande "Fackföreningarnas centralkomit " i Stockholm, på framställning af den som skrifer dessa rader, ett utdrag ur åttonde kapitlet i "Das Kapital", där Marx ger en ännu o fvertr ffad skildring af den världshistoriska kamp, som Englands arbetare fört f r lagstadgad normalarbetsdag, en kamp hvarur de omsider gingo som segrare i principen, ehuru vi ju väl veta att denna princip utvidgning och allt strängare tillämpning ännu i dag  r föremål också i England f r h rda strider.

Några  r före "Das Kapital" behandlar Marx korteligen detta samma ämne i ett aktstycke, hvilket så vidt jag kan erinra mig aldrig varit utgifvet på svenska, och som kanske de sydsvenska partivännerna kunna ha intresse att i ett par punkter ta del af. Det  r i hans s.k. "inauguraladress", ett manifest som han, strax efter den ryktbara Internationalens stiftande den 28 september 1864, skref för denna förenings r kning på uppdrag af dess generalr d, och som enhälligt antogs gent emot ett annat förslag af den eljes då äfven i arbetarekretsar populäre italienske revolutionären *Mazzini*. Denna utgång innebar för Internationalens del den proletariska synpunktens seger o fver den af Mazzini förfäktade borgerliga radikalismen, hvilken blott uppställde ett rent politiskt program, utsiradt med några socialistiska fraser, men dundrade mot hvad som från vår synpunkt är på en gång ett oundvikligt historiskt faktum och en hufvudh fst ng för utvecklingen, den i de modärna samhällena pågående *klasskampen*.

Marx' manifest, stäldt till "arbetets m n", skildrar först Englands kolossala materiella utveckling under perioden 1848-64, men konstaterar att arbetareklassens elände trots detta icke minskats. H r förekommer den sedan så omtvistade bekännelse, som en gång undslapp Gladstone i ett parlamentstal: "Denna berusande ökning af rikedom och makt är uteslutande inskränkt till de egendomsbesittande klasserna" - ett obehagligt medgifvande, som den tämligen bekante professor Brentano en gång dristade sig beskylla Marx för att ha ljugit ihop, men som icke desto mindre enligt samstämmande tidningsreferater fälldes af Gladstone den 16 april 1863. Arbetarer relsen hade emellertid, sedan 1848 års revolution slagit fel, både på kontinenten och i England legat nere. Dock finns det, fortsatte Marx, en märkelig ljuspunkt:

"Efter trettioårig, med beundransvärd uthållighet f rd kamp genomdrefvo de engelska arbetarne *tiotimmars-lagen*, genom att begagna sig af en flyktig splittring mellan jordegendomsaristokratin och p nningaristokratin. Från alla h ll erkännes nu hvilka betydande fysiska, moraliska och intellektuella fördelar, som häraf följde f r fabriksarbetarne och som finnas kronologiskt upptecknade i fabriksinspekt rernas half rsrapporter. De flesta regeringar på fastlandet sågo sig tvungna att i mer eller mindre inskränkt form likaledes införa den engelska fabriksordningen, och det brittiska parlamentet själf tvingas  r f r  r att utvidga denna lags verkningskrets.

Och denna arbetarnes stora seger har icke blott haft praktisk betydelse. Den brittiska bourgeoisien hade låtit sina värst beryktade organer i den vetenskapliga världen, en dr Ure, en Senior och konsorter, profetera och bevisa, att hvarje laglig inskränkning i arbetstiden måste innebära en dödsringning för Englands industri, hvilken som en vampyr icke kunde lefva annat än af att suga blod, framför al[l]t barnblod. I gamla tiden var barnamord en hemlighetsfull rituell handling i Molochskulten, som egde rum blott vid mycket högtidliga tillfällen, kanske en gång om året, och Moloch höll sig icke uteslutande till de fattigas barn. Emellertid, denna kamp för arbetstidens inskränkning genom lag rasade desto häftigare, som här icke endast girighetens skräck stretade emot. Det gällde ju äfven direkt den stora kampen mellan å ena sidan *de blinda reglerna på grund af lagarna om anbud och efterfrågan*, hvilka utgöra *bourgeoisins nationalekonomi*, och å den andra den *sociala produktionen, reglerad af socialt förutseende omsorg*, hvilken är inbegreppet af *arbetareklassens nationalekonomi*. Därför var tio-timmars-lagen icke blott en stor praktisk vinst, utan den innebar segern för en princip: för första gången dukade vid högljus dag bourgeoisins nationalekonomi under för arbetareklassens”.

Den som ”djup framtidssiare” hos den sentimentalare delen af vår öfverklass så feterade Viktor Rydberg har, som vi se, nu 30 år senare, skrivit sin Grotte-sång på tanketext, som han kunde ha hämtat från Marx, om han ej velat gå ännu längre tillbaka, t.e.x till socialisten Robert Owen. Denna sakernas gång är för öfrigt icke så ovanlig. Den verkliga nydanaren smädas och beljuges som gallsprängd fiende till al[l]t högt och heligt. Så kommer en tid, då den smädades tankar småningom bli allmän egendom. Då omsider drista en ”erkänd” storhet ta upp dem som nyheter, bestänker dem med religiöst vigvatten och presenterar dem under allmänt instämmande i salongerna!

Lika godt – det anförda stället visar till fullo med hvilken skärpa revolutionären Karl Marx fattade betydelsen för arbetareklassens hela framtid af den fredliga socialreform inom det bestående samhällets ram, för hvilken arbetareklassen 1 maj närmast demonstrerar. De förhållanden, under hvilka vi svenskar i år fira vår 1 maj, göra det emellertid särskildt på sin plats att vi också minnas att denna arbetets högtidsdag äfven bör, som det heter i den tyska resolutionen på Brüssel-kongressen 1891, ”intyga alla arbetares solidaritet”, d.v.s. den bör utgöra på samma gång en demonstration för *freden mellan folken*.

Och äfven i detta hänseende kan inauguraladressen ha något att lära oss. Marx med all sin skarpa blick för klasskampens fortgång i samhällets inre var ingalunda den som för missförstådd, ensidig ”arbetarepolitik” glömde att se *staternas styresmän* på fingrarna för dåd som de begått eller planlade till *våldsamt öfverfall mot svagare folk*. I majestätsbrottsåtalens nya aera förstås godt halfkväden visa. Jag nöjer mig därför med att utan tillämpningar, som enhvar kan göra själf, citera adressens slut: ”Om de

arbetande klassernas frigörelse kräfver inbördes broderligt bistånd, hur skulle de kunna fylla denna stora mission, *om regeringarnas utrikespolitik fullföljer straffbara planer, sätter nationella fördomar i rörelse och slösar på röfvaretåg folkets blod och skatter?* Icke de herrskande klassernas vishet, utan *Englands arbetares hjältemodiga motstånd* var det som hindrade Europas vestmakter att störta sig hufvudstupa in i ett skändligt korståg för att föreviga slafveriet på Atlantiska oceanens motsatta strand. Det skamlösa bifall, den blott skenbara sympati eller den inskränkta likgiltighet, hvarmed Europas öfverklass sett Kaukasus' bergfästning bli Rysslands byte och sett Polen krossas af samma Ryssland, de aldrig eftertryckligt mötta öfvergreppen från denna barbariska makt, hvars hufvud finns i Petersburg, *medan händerna äro i alla Europas kabinetter* – al[li]t detta har lärt arbetareklassen dess plikt att själf bemästra den internationella statskonstens hemligheter. *Arbetarne måste vakta på sina regeringars diplomatiska streck, i nödfall motarbeta dem med alla till buds stående medel, och om de äro ur stånd att hindra att steget tages, böra de förbinda sig till samtidig offentlig anklagelse och proklamera moralens och rättens enkla lagar, hvilka borde lika väl bestämma de enskildes inbördes förhållanden som vara det högsta rättesnöret för nationerna sins emellan.*

Kampen för en sådan utrikespolitik bildar en del af den allmänna kampen för de arbetande klassernas frigörelse.

Proletärer i alla länder, förenen er!"

Jag har kursiverat en del satser här ofvan. Måtte händelserna icke kursivera dem ytterligare!

Hj. B-g.